

Den Nordsvenska brukshästen

Tidig historia

Nordsvensken har en mycket speciell bakgrund och utvecklingshistoria väl värd att känna till.

Tyvärre har dess historia förkortats och endast återgivits rapsodiskt i modernare texter. Diskussion om den Nordsvenska brukshästen har förts på ett sådant sätt att dess historia ofta misstolkats.

Den Nordsvenska brukshästen började renavlas under de sista åren av 1800-talet och fick omkring år 1900 sitt rasnamn. Rasen är i grunden ett urval ur, och en utmejsling av, det Nordiska kallblodet för mycket specifika exteriöra egenskaper lämpade för tyngre dragarbete i jord-, skogs- och militärbruk. Hästen har därför en mycket lång historia i människans tjänst och utveckling som brukshäst.

Situationen i slutet på 1800-talet kan nog kännetecknas som kaotisk. Den tidigare så uppskattade och användbara Lanthästen, den mer än 1000-åriga hästen, var i stort sett utplånad och ersatt med alla möjliga varianter. Samtidigt var efterfrågan på dugliga arbetshästar i snabb ökning (hästantalet i Sverige steg ju från ca 250-300 000 1850 till ca 725 000 1920). Importen av hästar var stor. Utöver en stor ardennerimport togs ca 3 000 kallblod årligen in ifrån Norge.

I detta läge bildades 1894 Södra Dalarne Hästavelsförening i syfte att bevara och ut-

veckla den svenska Lanthästen. Veterinär Hallander (sedermera professor) var en drivande kraft. Man utvecklade också, mycket fyndigt och kraftfullt, en ny och slagkraftig benämning på den nya rasversionen – Nordsvensk häst -. År 1900 blev benämningen ”officiell”.

En första åtgärd var att importera ett antal norska hingstar, utvalda ur Dölerasen, med den exteriör och de egenskaper man nu efter-

Gimle 425 ee. Dovre u. Galdebruna född 1890.
En linjebildare för Nordsvensk Brukshäst

strävade. Det blev naturligt nog den grövre versionen av Dölen. Dessa korsades med utvalda svenska ston, men en import av norska ston ägde också rum.

Succén blev omedelbar och en viktig del av renavelsarbetet var statens inrättande av hingstuppfostringsanstalten Wängen från år 1902. 1903 infördes stränga prestationsprov för rasen och 1924 inrättades stamboken.

En preliminär stambok utgavs av Hallander redan 1909. Prestationsproven har genom åren arbetats fram för att kolla kvaliteten på den kompakta, mycket aktiva och rörliga hästen med mycket god arbetsförmåga. Den största prägeln har hingstarna Valde 643 och Benus 652, båda Wängenhingstar, satt på dagens Nordsvenskar.

Den nya rasen och versionen av det Nordiska kallblodet, Nordsvensk brukshäst, blev som sagt i huvudsak en häst för norra halvan av Sverige. Ardennern (och halvardennern) dominerade i antal ända fram till 1950-talet. Arbetshästen avvecklades snabbt efter 1930-talet och var i praktiken avvecklad inom jordbruket i tidigt 1950-tal och i Skog- och militärbruk under 1960-tal.

Idag är den Nordsvenska brukshästen en kulturras med särskilt skydd. Den har också i stigande grad funnit ny användning som hobbyhäst och i fritids- och turistnäringar.

Varför Nordsvensk brukshäst

– en djupare bakgrundsbeskrivning

Rasen är alltså drygt 100 år gammal, men kännedom om hästens ursprung och rasens förhistoria under 1800-talet ger oss en god förståelse om rasen. Vi gör här en snabb sammanfattning av huvuddragen, men läs gärna också texten om det Nordiska kallblodet.

Några särdrag från utvecklingen under 1800-talet ger oss en förståelse för rasens framkomst.

Vid 1800-talets början var det svenska kallblodet, allmänt kallad Lanthäst, i mångt och mycket en överexploaterad degenererad häst. Överutnyttjad som skjutshäst, militärhäst och allmän brukshäst, men samtidigt ägd och

av en fattig landsbygdsbefolkning utan avelsplaner och medel för avel hade hästen bland annat minskat till ponnystorlek. Medelhöjden var kanske 125 cm. I detta läge blev militärens

Kerrim 1599, e. Hejda 1316 u. Nilsine e. Skartind (Briminlinje).
Född 1961 och exempel på senare tids grövre typ.

behov, inspirerade av Napoleons ryttarkompanier med stora varmblod, uppmärksammade av staten och åtgärder vidtogs för att förstora och förädla lanthästen. Avelshingstar (halvblod och varmblod) utstationerades och påbud om inkorsningar gavs.

Denna utveckling gav jord- och skogsbrukarna en häst som inte passade, var vekare och sjukligare, varför nya krafter uppstod. Enskilda större hästhandlare och hushållningssällskap gjorde dels motstånd till denna utveckling men främst vidtog egna initiativ till import av utvalda hingstar från Norge, så kallade Dölehästar. Under några decennier vid mitten på 1800-talet importerades härvid en rad kända och betydande hingstar. En ”ny” version av större och mer renodlade Lanthästar kom till. Flera av dessa hingstar blev vad vi kallar avelsmatadorer som Modig 121 och

sonen Brask-Modig. Inom parantes kan vi också notera att denna nya version också var synnerligen travdugliga varför de blev populära i det begynnande allmänna travintresset. Vi ska också komma ihåg att ursprunget till importen och aveln var marknaden för hästar. I allt väsentligt användes hästen vid denna tid som kör- och skjutshäst samt för ridning, dvs dåtidens transportväsende.

I mitten på 1800-talet uppstod en ny tredje trend att uppmärksamma och som sedermera blev kärnan för framtagandet av den nordsvenska rasen. Ny teknik i jordbruket samt de allt starkare kraven på ökad produktivitet inom jordbruket (samhället behövde föra över arbetskraft från jordbruket till den nu snabbt växande industrin) ställde krav på att oxen ersattas med snabbare och starkare dragare. Oxen var vid denna tid den helt dominerande dragaren. Blickarna riktades mot hästen, men då en större och starkare häst än det dåvarande nordiska kallblodet. Så kom det sig att den Belgiske Ardenneren importerades i stort antal och sedermera korsades med svenska lanthästston. I en snabbt växande efterfrågan på häst i jordbruket, och snart nog i skogsbruket och militären (för tyngre arbeten) korsades ett allt större antal av de bättre stona med ardennerhingstar. En halvardenner kom till som visade sig vara ytterst lämplig i storlek och lynne. Denna häst blev snabbt populär men tyvärr visade sig korsningen i nästa led utveckla allvarliga defekter som t ex hovbrosk?förbeningar.

Innan vi är framme vid slutsatsen, Nordsvensken, ska vi också notera en viktig geografisk faktor. Skillnaden i behov mellan södra Sverige (Stockholm och söderut) samt norra Sverige var påtaglig. Den norra halvan hade dels en annan näringsstruktur

(bl a mycket handel-transporter över Norge-samt mer småskaligt näringsliv) dels ett annat klimat med mycket snö. För dessa behov var större och tyngre samt mindre rörliga hästar en belastning. Här efterfrågades alltså en arbetsvillig, tålig men lättare och rörligare häst, dvs det som den klassiska Lanthästen stått för. Namnet Nordsvensk häst känns därför som en naturlig slutstation för denna utveckling.

Idag används Nordsvensken i allt större utsträckning som familjehäst och lämpar sig väl både som rid- och körhäst både till barn och vuxna.

Den Nordsvenska hästen

- en mångsidig häst i människans tjänst

Från 1930-talet och framåt uppstod allt oftare konflikter mellan företrädare för en lättare respektive en tyngre häst. Förenklat kan vi kalla det en kamp mellan travintressen (särskilt efter totos införande på 1920-talet) och bruksintressen, men här fanns också tydliga regionala dimensioner. I Värmland, Dalarna och Dalsland fanns många företrädare generellt för en lättare häst. Som ett resultat skedde en rasdelning 1964 mellan en travarras och en bruksras. Nämnade konflikter har tyvärr efterdyningar än i denna dag vilket i flera avseenden är till nackdel för båda raserna. Vi nämner detta här eftersom det

påverkar synen på särdrag inom gruppen Nordiskt kallblod. Dels förvanskas historien, dels förvanskas hästarnas företräden och specifika egenskaper. Detta är till men eftersom varje ras borde utvecklas och företrädas av egna meriter och inte av förmenta egenskaper av andra raser.

Nordsvensken karaktäriseras som en rörlig, muskulös och lättare draghäst med god uthållighet och ett gott lynne. Rasen är ovanligt långlivad och anses vara immun mot de vanligaste hästsjukdomarna.

Rasbeskrivning

En typisk nordsvensk har ett kantigt och ganska stort huvud i förhållande till övriga kroppen.

Halsen är kort och tjock, bröstdjupet är stort, bogen kraftfull och sluttande. Benen är starka och korta med hovskägg. Man och svans är yviga, ryggen kan ibland vara lång men stark. Alla hela färger är godkända för rasen, dock med undantag för gulanlag i dubbel uppsättning. Avblekbar skimmel är godkänd om den kan härledas till den norska Dölehästen. Mankhöjden på en nordsvensk ligger vanligtvis mellan 150cm och 160cm. Samtliga godkända avelshingstar i nordsvensk avel ska idag vara friröntgade från hovbroskförbening, klarat sig igenom en veterinärundersökning, avlagt bruksprov vid 4 års ålder eller senare samt att ha erhållit lägst 40p exteriört.

Rasens framtid och utveckling

Framtiden för Nordsvensken ser ljus ut men det krävs en liten gnutta nytänkande om rasens popularitet stadigt ska vandra uppåt. Nordsvensken är en utomordentligt god ridhäst och för att den yngre gene-

Cyklon 670 e. Gulhövding u. Freja. Född 1926 och en betydande uppföljare från Gimle-linjen

rationen ska fortsätta avla aktivt behövs ett ridprov som alternativ till körprovet som idag är obligatoriskt vid stambokföring. Även ökad kunskap om färger och dess genetik behövs också tillföras så de Nordsvenskar med fulla stammar men med t.ex. dubbla gulanlag kan få ett avelsvärde i framtiden.

Redaktör och ansvarig utgivare:

Hans-Erik Uhlin heu@ulleriks.se

Ordförande:

Anna Berglund anna@apona.se

Webmaster:

Ida Krekula ida@stallhavang.se

Design:

Annika Almqvist annika@ruvissou.se

